

<https://doi.org/10.59821/18294219-2024.1-hvsm04>

Վիզեն Հարությունյան

*ՀՀ զինվորական կենտրոնական դատախազության կայազորների
զինվորական դատախազությունների գործունեության նկատմամբ
վերահսկողության բաժնի պետ,
արդարադատության առաջին դասի խորհրդական*

Սվետլանա Մկրտչյան

ՀՀ փաստաբանական ակադեմիայի ունկնդիր

**ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 527-ՐԴ ԵՎ
528-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌԵԼԻՈՒԹՅԱՆԸ
ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ¹**

Համառոտագիր

Սույն հոդվածի ուսումնասիրության առարկան ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածներն են, դրանց նմանություններն ու տարբերությունները, որակման խնդիրները: Ուսումնասիրվող խնդիրն արդիական է՝ հաշվի առնելով քրեական նոր օրենսգրքի ընդունումն ու դրանում սույն հոդվածի ուսումնասիրության համար հետաքրքրություն ներկայացնող նոր հանցակազմի ներառումը:

Միաժամանակ, խնդրի արդիականությունը հիմնավորվում է նաև այն հանգամանքով, որ քննարկվող հանցակազմերի միաժամանակյա գոյության պայմաններում գործնականում դրանց տրվում են մեկնաբանություններ, որոնց տեսական հիմնավորումները հաճախ բացակայում են: Սույն հոդվածի նպատակը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածների, դրանց նմանությունների և տարբերությունների հետազոտումը, իրավունքի նորմերի գործնական կիրառությանն առնչվող որոշ հարցերի քննարկումն ու հեղինակային լուծումների տրամադրումն է:

Հոդվածում բացահայտվում են զինձառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու) եղանակով զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունները դադարեցնելու, ինչպես նաև զինվորական ծառայությունից խուսափելու դեպքերը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածներով որակելու հիմնախնդիրները: Հոդվածում հիմնավորվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքում 528-րդ հոդվածի նախատեսման անհրա-

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 22.02.2024 թ., գրախոսվել է 20.03.2024 թ.:

Ժեշտությունը՝ որպես զինվորական ծառայության պարտականությունների հետ չկապված ինքնավաստումների դեմ պայքարի օրենսդրական կարգավորման ինքնուրույն մեխանիզմ, ներկայացվում են դրա հիմնավորված կիրառման վերաբերյալ տեսական և գործնական առաջարկություններ:

Հոդվածի ուսումնասիրության արդյունքում կատարված վերլուծություններն ու եզրահանգումները հնարավորություն են տալիս ուսումնասիրության առարկան դիտարկելու տեսական որոշ տեսանկյուններից և լուծել գործնական կիրառության ընթացքում առաջացող որոշ խնդիրներ:

Հիմնաբառեր - անդամախելում, հիվանդության սիմուլյացիա, կեղծ փաստաթուղթ օգտագործել, զինվորական ծառայությունից խուսափել, զինվորական ծառայության առանձին պարտականությունների կատարման դադարեցում:

Ներածություն

Հոդվածի ուսումնասիրության առարկան վերաբերում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցակազմերին, դրանց համեմատական վերլուծությանը, դրանց կիրառելիությանը վերաբերող տեսական և գործնական խնդիրներին:

Հետազոտության հիպոթեզը հետևյալն է. ի՞նչ նմանություններ և տարբերություններ ունեն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածները, ի՞նչ առանձնահատկություններ ունեն դրանցից յուրաքանչյուրով որակվող դեպքերը, ինչով է պայմանավորված 528-րդ հոդվածի հանցակազմի նախատեսումը ՀՀ նոր քրեական օրենսգրքում և ի՞նչ խնդիրներ կարող են առաջանալ հոդվածի գործնական կիրառման կապակցությամբ:

Ընտրված թեման արդիական է՝ հաշվի առնելով զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախելում) եղանակով զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունները դադարեցնելու, ինչպես նաև այդ եղանակով զինվորական ծառայությունից խուսափելու դեպքերը որակելու կապակցությամբ առաջ եկող գործնական խնդիրները, ինչպես նաև հանրորեն վտանգավոր տվյալ արարքի դեմ պայքարի շրջանակներում ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի ընդունմամբ օրենսդրի մոտեցումները, այդ թվում՝ նոր՝ 528-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմի ներառումը զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքում:

Հոդվածում ներկայացվել է արարքի համար պատասխանատվություն նախատեսող հանցակազմի զարգացման պատմությունը, կատարվել են տարբեր ժամանակներում հայրենական օրենսդրությունում խնդրո առարկա հարցը կանոնակարգող դրույթների համեմատական վերլուծություններ, ինչպես նաև փորձ է արվել տեսական գրականության հիման վրա և իրավահամեմատական մեթոդի օգնությամբ բացահայտել օրենսգրքում ներդրված նոր հանցակազմի առանձնահատկությունները, կիրառելիությունը, դրան առնչվող այլ խնդիրներ:

Կատարված հետազոտության հիմնական նպատակը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցակազմերի տարբերությունների ու դրանց կիրառման առանձնահատկությունների բացահայտումն է՝ առանձնապես ուշադրություն դարձնելով ինքնավնասման եղանակով զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելու այն դեպքերի որակմանը, որոնք չեն կատարվում զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարումից ազատվելու նպատակով:

Գլուխ 1. Հանցակազմերի էվոլյուցիան ժամանակի ընթացքում

Առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու), հիվանդության սիմուլյացիայի կամ ապօրինի այլ եղանակով զինվորական ծառայությունից խուսափելու կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը դադարեցնելու հանցակազմը հայկական քրեաիրավական օրենսդրությանը ծանոթ է դեռևս խորհրդային ժամանակաշրջանից: Այնուամենայնիվ, հանցակազմը ժամանակի ընթացքում կրել է որոշակի փոփոխություններ՝ ելնելով դատական պրակտիկայում առաջացող խնդիրներից և օրենսդրական տեխնիկայի զարգացումներից:

Այսպես, դեռևս Հայկական ԽՍՀ քրեական օրենսգրքում (ընդունվել է 07.03.1961 թ.) քրեական պատասխանատվություն էր նախատեսված անդամախեղման միջոցով կամ այլ եղանակով զինվորական ծառայությունից խուսափելու համար, որը կարող էր դրսևորվել իրեն որևէ վնասվածք (անդամախեղում) պատճառելու կամ հիվանդության սիմուլյացիայի, փաստաթղթեր կեղծելու կամ այլ խաբեության միջոցով զինծառայողի կողմից զինվորական ծառայության պարտականություններ կրելուց խուսափելու, ինչպես նաև՝ զինվորական ծառայության պարտականություններ կրելուց հրաժարվելու եղանակներով:

2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածը պատասխանատվություն էր նախատեսում իրեն որևէ վնասվածք պատճառելու (անդամախեղելու), հիվանդության սիմուլյացիայի, կեղծ փաստաթղթեր օգտագործելու կամ խաբեության այլ միջոցով կամ ապօրինի այլ եղանակով զինծառայողի կողմից զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց ժամանակավորապես խուսափելու համար: Որպես ծանրացնող հանգամանք էր նախատեսված նույն արարքը զինվորական ծառայության պարտականությունները կրելուց վերջնականապես ազատվելու նպատակով կատարելը, իսկ առավել ծանրացնող հանգամանք՝ արարքը ռազմական դրության, պատերազմի ժամանակ կամ մարտի պարագաներում կատարելը: 28.11.2007 թ. ՀՀ քրեական օրենսգրքում կատարված փոփոխություններով փոփոխության են ենթարկվել միայն 363-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի սանկցիաները՝ պատժաչափի առումով խստացնելով դրանցով նախատեսված հանցանքների համար պատասխանատվությունը: 30.04.2013 թ. կա-

տարված փոփոխությունների արդյունքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածը ստացավ հետևյալ տեսքը.

1. *Չինժառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելը (անդամախեղելը), որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն, պատժվում է կալանքով՝ առավելագույնը երեք ամիս ժամկետով, կամ կարգապահական գումարտակում պահելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով, կամ ազատագրկմամբ՝ առավելագույնը չորս տարի ժամկետով:*

2. *Նույն արարքը, որը կատարվել է շատերի կյանքի համար վտանգավոր եղանակով, պատժվում է կարգապահական գումարտակում պահելով՝ մեկից երեք տարի ժամկետով, կամ ազատագրկմամբ՝ մեկից հինգ տարի ժամկետով:*

3. *Չինժառայողի կողմից հիվանդության սիմուլյացիան կամ կեղծ փաստաթղթեր օգտագործելը կամ խաբեությունը, որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն, պատժվում է կալանքով՝ առավելագույնը երեք ամիս ժամկետով, կամ կարգապահական գումարտակում պահելով՝ առավելագույնը երկու տարի ժամկետով, կամ ազատագրկմամբ՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով:*

4. *Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ կամ երրորդ մասով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են զինվորական ծառայությունից վերջնականապես ազատվելու նպատակով, պատժվում են ազատագրկմամբ՝ երեքից վեց տարի ժամկետով:*

5. *Սույն հոդվածով նախատեսված արարքները, որոնք կատարվել են ռազմական դրության, պատերազմի ժամանակ կամ մարտի պարագաներում, պատժվում են ազատագրկմամբ՝ հինգից տասը տարի ժամկետով:*

Ինչպես երևում է, փոփոխությունների արդյունքում հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը կազմող եղանակներն առանձնացվել և տեղ են գտել հոդվածի առաջին և երրորդ մասերում, մասնավորապես՝ զինժառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելը (անդամախեղելը) նախատեսվել է որպես ինքնուրույն մաս, իսկ հիվանդության սիմուլյացիան կամ կեղծ փաստաթղթեր օգտագործելը կամ խաբեությունը՝ որպես մեկ այլ մաս: Որպես օբյեկտիվ կողմը բնութագրող երկրորդի հատկանիշ՝ ավելացել է նաև «կամ կարող էր հանգեցնել» ձևակերպումը, որով առավել ընդլայնվել է քննարկվող հոդվածի կիրառելիության շրջանակը՝ քրեորեն պատժելի արարքների թվին դասելով նաև այն դեպքերը, որոնց ժամանակ վտանգավոր հետևանքը փաստացի վրա չի հասել, սակայն ստեղծվել է վրա հասնելու իրական հնարավորություն: Էական փոփոխություններից էր նաև «շատերի կյանքի համար վտանգավոր եղանակով» արարքը կատարելու ծանրացնող հանգամանքի նախատեսումը (ծանրացնող հանգամանքի նախատեսման անհրաժեշտությանը և նոր քրեական օրենսգրքով այդ գաղափարից հրաժարվելուն անդրադարձ կկատարվի ավելի ուշ): Վերջին փոփոխության արդյունքում

քննարկվող հոդվածում փոփոխության ենթարկվեց նաև նախկինում նախատեսված ծանրացնող հանգամանքի ձևակերպումը, մասնավորապես՝ «կատարվել է զինվորական ծառայության պարտականությունները կրելուց վերջնականապես ազատվելու նպատակով» ձևակերպումը փոխարինվեց «կատարվել են զինվորական ծառայությունից վերջնականապես ազատվելու նպատակով» ձևակերպումը: Կարծում ենք, որ վերջին փոփոխությունը կատարվել է առավելապես օրենսդրական տեխնիկայի կանոններից ելնելով և կարգավորման բովանդակային փոփոխության չի հանգեցրել: Պարզապես օրենսդիրը, այդ կերպ առավել ընդգծելով ժամանակավորապես և վերջնականապես ազատվելու նպատակների միջև դրված տարանջատումը, միաժամանակ վերջնականապես ազատվելու նպատակը կապել է զինվորական ծառայության, այլ ոչ թե դրա բովանդակությունը կազմող պարտականությունների հետ, ինչը տրամաբանական է ու առավել որոշակի:

Հայաստանի Հանրապետության գործող քրեական օրենսգիրքը (այսուհետ նաև՝ Օրենսգիրք, ընդունվել է 05.05.2021 թ., ուժի մեջ է մտել՝ 01.07.2022 թ.) ևս վերոնշյալ արարքների համար նախատեսել է քրեական պատասխանատվություն, մասնավորապես Օրենսգրքի 527-րդ հոդվածը նախատեսում է քրեական պատասխանատվություն զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու), հիվանդության սիմուլյացիայի, կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու, խաբեության կամ ապօրինի այլ եղանակով զինվորական ծառայությունից խուսափելու կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելու համար: Որպես ծանրացնող հանգամանք է նախատեսված արարքի կատարումը զինվորական ծառայությունից վերջնականապես ազատվելու նպատակով, իսկ առավել ծանրացնող հանգամանք՝ արարքը ռազմական դրության, պատերազմի ժամանակ կամ մարտի պարագաներում կատարելը:

ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքի 527-րդ հոդվածի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս փաստելու, որ հանցակազմի նկարագրությունը կառուցվածքային առումով նման է ՀՀ նախկին քրեական օրենսգրքի սկզբնական տարբերակում տրված նկարագրությանը, մասնավորապես՝ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց ժամանակավորապես խուսափելու արարքը՝ կատարման բոլոր եղանակներով, նախատեսված է հոդվածի 1-ին մասով, իսկ արարքը զինվորական ծառայությունից վերջնականապես ազատվելու նպատակով կատարելը՝ 2-րդ մասով: Որպես առավել ծանրացնող հանգամանք է նախատեսված արարքը ռազմական դրության, պատերազմի ժամանակ կամ մարտի պարագաներում կատարելը: ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքում, ինչպես ՀՀ նախկին քրեական օրենսգրքի սկզբնական տարբերակում, բացակայում է «արարքը շատերի կյանքի համար վտանգավոր եղանակով» կատարելու ծանրացնող հանգամանքը: Նոր քրեական օրենսգրքում այդ ծանրացնող հանգամանքի բացակայությունը, թերևս, պայմանավորված էր գործնականում նման դեպքերի բացակայությամբ:

«Հ գործող քրեական օրենսգրքում նորամուծությունը 528-րդ հոդվածն էր, որը, պատասխանատվություն նախատեսելով զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու) համար, միաժամանակ ամրագրեց «եթե դա կապված չէ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ» պայմանը: Նշված կարգավորումը առիթ հանդիսացավ ու արդիական դարձրեց այս հանցակազմին համապատասխանող հանցավոր արարքների շրջանակը որոշելու, ինչպես նաև 527-րդ հոդվածի՝ հանցակազմի հետ սահմանագիծը տանելու անհրաժեշտությունը: Սակայն մինչ այդ հատկանիշների վերլուծությանն անդրադառնալը, կարծում ենք, որ տեղին կլինի անդրադառնալ քննարկվող հանցանքի (հանցանքների) համար պատասխանատվություն նախատեսող հանցակազմերի էվոյուցիան պայմանավորող գործոններին:

2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ մինչև 2013 թվականի ապրիլի 30-ի եղած կարգավորումների պայմաններում դատական պրակտիկայում խնդիրներ էին առաջանում այն իրավիճակների կապակցությամբ, երբ զինծառայողի կողմից կատարված ինքնավնասումն ուղղակիորեն հանգեցնում էր զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու անհնարինության, սակայն պարզվում էր, որ զինծառայողի վարքագիծը կապված չէ զինվորական ծառայության պարտականությունների հետ կամ, համենայն դեպս, վարույթի ընթացքում հնարավոր չէր լինում բավարար ապացույցներով հակառակը հիմնավորել: Դատական պրակտիկայում գերիշխող դարձավ այն տեսակետը, որ նման իրավիճակներում անձը չի կարող քրեական պատասխանատվության ենթարկվել զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն կատարելու համար: Այս առնչությամբ էական նշանակություն ունեցավ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ձևավորած նախադեպային իրավունքը, համաձայն որի՝ զինվորական ծառայության մեջ ընդգրկված լինելու փաստն ինքնին հիմք չէ արձանագրելու, որ զինծառայողը յուրաքանչյուր պահի զինվորական ծառայության կոնկրետ պարտականություններ է կատարում: Ծառայության մեջ գտնվելու ժամանակաշրջանում զինծառայողները գտնվում են ոչ միայն զինվորական ծառայական հարաբերությունների, այլ զինվորական օրենսդրության նորմերով չկարգավորվող այլ (անձնական, քաղաքացիաիրավական, ընտանեկան և այլն) իրավահարաբերությունների մեջ: (...) Չորամասի տարածքում կատարված ոչ բոլոր արարքներն են համարվում զինվորական հանցագործություն, հետևաբար յուրաքանչյուր գործով անհրաժեշտ է զինվորական հանցագործությունը հստակ սահմանազատել ՀՀ քրեական օրենսգրքով արգելված այլ արարքներից, ինչպես նաև կարգապահական պատասխանատվության հիմք հանդիսացող զանցանքներից²»: Փաստորեն, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշումն անհնարին դարձրեց ՀՀ քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածով

² Սրապիոն Ազատի Հովհաննիսյանի գործով վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հունիսի 8-ի թիվ ՍԴ/0204/01/11 որոշման 19-րդ և 21-րդ կետերը:

զինծառայողին քրեական պատասխանատվության ենթարկելն այն դեպքերում, երբ զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարման դադարեցման հանգեցրած ինքնավնասումը տեղի էր ունեցել ծառայության հետ չկապված պատճառով:

«ՀՀ քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 2013 թվականի ապրիլի 30-ի ՀՕ-34-Ն օրենքի ընդունմամբ կատարված փոփոխությունների արդյունքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայում տեղ գտավ «որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն» ձևակերպումը:

Չնայած Օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ ՀՕ-34-Ն օրենքի հիմնավորումներում քննարկվող հոդվածում համապատասխան բովանդակությամբ փոփոխություններ կատարելու ուղղակի հիմնավորումների բացակայությանը³, կարելի է կռահել, որ այդ փոփոխությունները, թերևս, միտված էին առաջացած խնդրի լուծմանը և դատական պրակտիկայի փոփոխմանը: Կարծում ենք, որ «որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն» ձևակերպումը հնարավորություն կտար համապատասխան տեսակետի կողմնակիցներին պնդելու, որ անդամախեղման բոլոր դեպքերը քրեորեն պատժելի են՝ անկախ նրանից զինծառայողի կողմից դրսևորած դիտավորությունն ուղղված եղել է զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումից ժամանակավորապես խուսափելուն, թե ոչ:

Սակայն դատական պրակտիկայի զարգացումը ցույց տվեց, որ խնդիրը մնաց չլուծված. խնդրո առարկա նորմը պրակտիկայում շարունակեց մեկնաբանվել ու կիրառվել տարատեսակ մեկնաբանությամբ, ինչն էլ պատճառ հանդիսացավ, որ բարձրագույն դատական աստիճանի իր սահմանադրական լիազորությունների շրջանակներում կոնկրետ գործով մեկնաբանության ենթարկեց ՀՀ քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածի 1-ին մասի հանցակազմը և արտահայտեց իրավական դիրքորոշում, որն ուղղորդող նշանակություն ունեցավ նման գործերով դատական պրակտիկան ճիշտ ձևավորելու համար: Խոսքը, մասնավորապես, Եղիշե Ալոյանի վերաբերյալ գործով որոշման մասին է, որով ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, այլ գործերով որոշումներում արտահայտած իր դիրքորոշումների համատեքստում վերլուծելով քննարկման առարկա իրավական նորմը, արձանագրեց, որ քանի որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայում բացակայում է հատակ նշում այն մասին, որ արարքը ենթակա է որակման նաև որպես զինվորական հանցագործություն նաև այն դեպքում, երբ կապված չէ զին-

³ Նախագիծ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին, <http://parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=5934&Reading=0>, (մուտք՝ 19.02.2024 թ.)

վորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ, հետևաբար հանցակազմը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ և առկա է միայն այն ժամանակ, երբ իր առողջությանը վնաս պատճառող զինծառայողի դիտավորությունն ուղղված է զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումը վերջնականապես լուծեց քննարկվող դեպքերի առնչությամբ իրավական նորմի տարատեսակ կիրառությամբ պայմանավորված խնդիրը:

Այսպիսով ամփոփելով հանցակազմի վերջին տարիների գարգացման պատմությունը, կարող ենք ասել, որ զինծառայողի՝ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ կապված ինքնավնասման դեպքերը, մշտապես համարվել են հանրորեն վտանգավոր և քրեորեն պատժելի: Հանցանքի համար պատասխանատվություն է նախատեսված եղել ինչպես ՀԽՍՀ քրեական օրենսգրքով, այնպես էլ՝ ՀՀ նախկին և գործող քրեական օրենսգրքերով: Տարբեր ժամանակներում գործող խմբագրությամբ օրենսգրքերում օգտագործվել են տարբեր եզրույթներ՝ «զինվորական ծառայության պարտականություններ կրելուց խուսափել», «զինվորական ծառայության պարտականություններ կրելուց հրաժարվել», «զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց ժամանակավորապես խուսափել», «զինվորական ծառայությունից խուսափել», «առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնել», սակայն գտնում ենք, որ այդ ձևակերպումները, ըստ էության, հանցակազմի բովանդակային փոփոխության չեն հանգեցրել և հանցավոր համարվող արարքների շրջանակը նույնն է մնացել:

Քննարկվող արարքները հանցագործություն են համարվում նաև մի շարք այլ երկրներում, մասնավորապես տարբեր ձևակերպումներով այն նախատեսված է ՌԴ (հոդված 339), Վրաստանի (հոդված 390), Ղազախստանի (հոդված 443), Բելառուսի (հոդված 447), Շվեդիայի (գլուխ 18, բաժին 6), Գերմանիայի (§109, §109a), Դանիայի (§ 25) քրեական օրենսգրքերում⁴: Այսինքն՝ այն երկրներում, որտեղ զինվորական ծառայությունն օրենքով սահմանված պարտականություն է, քրեորեն պատժելի է առողջությանը որևէ վնաս պատճառելու (անդամախեղելու), հիվանդության սիմուլյացիայի, կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու, խաբեության կամ ապօրինի այլ եղանակով զինվորական ծառայությունից խուսափելը կամ որոշակի պարտականությունների կատարումը

⁴ Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգիրք, Վրաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, Ղազախստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, Բելառուսի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, Շվեդիայի Թագավորության քրեական օրենսգիրք, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, Դանիայի Թագավորության քրեական օրենսգիրք:

Ժամանակավորապես դադարեցնելը: Արարքը հանրորեն վտանգավոր և քրեորեն պատժելի համարելու հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ այն ուղղված է զինվորական ծառայության կարգի դեմ և որպես զինվորական ծառայությունից խուսափելու դրսևորում՝ թուլացնում է գորամասերի ու զինված ուժերի այլ ստորաբաժանումների մարտական կարողությունները, կարգապահությունը և անձնակազմի կազմակերպումը, դժվարացնում հրամանատարների աշխատանքը ենթակաների ուսուցման և կրթման, կանոնադրական կարգի պահպանման գործում և բացասաբար անդրադառնում զինվորական անձնակազմի վրա:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ քրեական օրենսգրքին, ապա այն, ինչպես արդեն նշվեց, զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքը համարել է նոր հանցակազմով, այն է՝ առողջությանը վնաս պատճառելը (անդամախեղելը), որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն (հոդված 528): Նշված հանցակազմի հատկանիշ է հանցանքի՝ զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարման հետ կապված չլինելը: Նման կարգավորումը ոչ միայն նորություն է ՀՀ քրեական օրենսդրությունում, այլև անձանոթ է վերը նշված երկրների օրենսդրություններին: Այս կարգավորմամբ օրենսդիրը, փաստորեն, հանրորեն վտանգավոր և պատժելի է համարել զինծառայողների անդամախեղումների բոլոր դեպքերը, որոնք հանգեցրել կամ կարող էին հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն:

Երկու առանձին հանցակազմերի միջոցով ՀՀ քրեական նոր օրենսգիրքը նաև լուծեց դատական պրակտիկայում առաջացած խնդիրը՝ նախատեսելով երկու տարբեր հանցակազմեր, որոնք մեծ հաշվով միմյանցից տարբերվում են սուբյեկտիվ կողմով: Ընդ որում՝ 528-րդ հոդվածի առաջին մասում շեշտված է «եթե դա կապված չէ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ» եզրույթը, ինչը կարելի է կապել նախկին օրենսգրքով նախատեսված հանցակազմի մեկնաբանման շրջանակներում ՀՀ վճարելի դատարանի արտահայտած դիրքորոշման հետ, համաձայն որի՝ զինվորական ծառայության պարտականությունների հետ չկապված հանցանքը կարող է դիտվել որպես զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն, եթե դիսպոզիցիայում այդ մասին առկա է հատուկ նշում:

Այնուհանդերձ, պետք է նշել, որ նոր օրենսգրքի գործողության պայմաններում ևս հանցակազմերի մեկնաբանման ու կիրառման հետ կապված առաջանում են որոշակի խնդիրներ, որոնց անդրադարձ կկատարվի հոդվածի հաջորդ մասերում:

Գլուխ 2. Օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցակազմերի համեմատական վերլուծությունը դրանց տարրերի համեմատությամբ

§1. Հանցակազմերի սուբյեկտը

Քննարկվող հանցակազմերի սուբյեկտը հատուկ է: Այդպիսիք են համարվում << քրեական օրենսգրքի 516-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված անձինք: Օրենսգրքի 516-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործության սուբյեկտը, «Չինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի իմաստով, զինծառայող համարվող անձն է (այսուհետ՝ զինծառայող): «Չինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» << օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ Չինվորական ծառայությունը Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության և ներքին գործերի նախարարությունների ու ազգային անվտանգության համակարգերում օրենքով սահմանված պետական ծառայության տեսակ է: Սույն օրենքով և այլ օրենքներով սահմանված կարգով զինվորական ծառայություն անցնող անձինք համարվում են զինծառայող: Չինվորական ծառայության բաղկացուցիչ տարրերը ներկայացված են նույն հոդվածի 2-րդ մասում, համաձայն որի՝

Չինվորական ծառայությունը ներառում է՝

- 1) *գորակոչի՝ պարտադիր կամ զորահավաքային կամ պայմանագրի կնքման կամ վարժական հավաքի կանչվելու միջոցով զինվորական ծառայությանը ներգրավումը,*
- 2) *զինվորական պաշտոնի նշանակումը և զինվորական կոչման շնորհումը,*
- 3) *զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակից բխող պարտականությունների իրականացումը,*
- 4) *զինվորական ծառայությունից արձակումը:*

Պարզելու համար, թե որքան ժամանակ է անձը գտնվում զինվորական ծառայության մեջ, հետևաբար որքան ժամանակ է նա համարվում Օրենսգրքի 15-րդ բաժնով նախատեսված հանցանքների սուբյեկտ, անհրաժեշտ է դիտարկել «Չինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» << օրենքի 6-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ պարտադիր զինվորական ծառայության գորակոչված կամ զորահավաքային գորակոչի կամ պահեստագրային զինվորական ծառայության կանչված քաղաքացիների համար զինվորական ծառայության սկիզբ է համարվում ծառայության վայր մեկնելու նպատակով զինվորական կոմիսարիատ ներկայանալու օրը, պայմանագրային զինվորական ծառայության ընդունվող քաղաքացիների համար՝ պայմանագիրն ուժի մեջ մտնելու օրը, իսկ ռազմաուսումնական հաստատություններ ընդունված քաղաքացիների համար՝ տվյալ ռազմաուսումնական հաստատությունում որպես կուրսանտ գրանցվելու օրը: Ինչ վերաբերում է զինվորական ծառայության ավարտի պահին, սպա ծառայությունն ավարտված է համարվում զինծառայողին զինվորական ծառայությունից ար-

ձակելու կապակցությամբ զորամասի (զինվորական կառավարման մարմնի) անձնակազմի և բավարարման (ապահովման) ցուցակներից հանելու օրը:

Ստացվում է, որ անձը համարվելու է Օրենսգրքի 15-րդ բաժնով նախատեսված հանցակազմերի սուբյեկտ, «Չինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի իմաստով զինվորական ծառայության սկզբի պահից մինչև դրա ավարտի պահը: Ընդ որում, Օրենսգիրքը էքսպլիցիտ ամրագրման միջոցով լուծել է տեսության մեջ և պրակտիկայում հանախ բարձրացվող այն հարցը, թե արդյո՞ք անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների կատարման համար, եթե այլ անձի ապօրինի գործողությունների (կամ անգործության) հետևանքով է ձեռք բերել զինծառայողի կարգավիճակ: Հարցն իր լուծումը ստացել է Օրենսգրքի 516-րդ հոդվածի 6-րդ մասում, որով ամրագրված է, որ եթե զինծառայողն այլ անձի ապօրինի արարքի հետևանքով է ոչ իրավաչափորեն ձեռք բերել զինծառայողի կարգավիճակ, ապա նա ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության սույն բաժնով նախատեսված հանցանքների կատարման համար: Այս դրույթը ակնհայտորեն չի կիրառվի այն դեպքում, երբ անձի արարքում կան այլ հանցակազմեր: Նման դեպքերում անձինք ենթակա կլինեն քրեական պատասխանատվության ընդհանուր հիմունքներով:

§2. Հանցակազմերի օբյեկտը

Քննարկվող հանցակազմերը, որպես ընդհանուր առմամբ զինվորական հանցագործություններ, ունեն ընդհանրական օբյեկտ՝ զինվորական ծառայության սահմանված կարգի պահպանմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները, որոնք կարող են սահմանվել օրենքներով, զինվորական կանոնադրություններով, կանոնակարգերով, պետերի հրամաններով և այլն:

Այս տեսանկյունից, ուսումնասիրելով Օրենսգրքի 528-րդ հոդվածի բովանդակությունը, առաջանում է իրավաչափ հարց՝ այն է՝ եթե արարքը Օրենսգրքի 528-րդ հոդվածով որակելու համար անհրաժեշտ է, որ արարքը կապված չլինի զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ, ապա արդյո՞ք այդ հանցանքի օբյեկտը զինվորական ծառայության սահմանված կարգի պահպանմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: Այս հարցի պատասխանը երկակի է, քանի որ մի կողմից, զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ կապված չլինելը խզում է առաջացնում Օրենսգրքի 15-րդ բաժնով նախատեսված հանցակազմերի ընդհանուր սեռային օբյեկտի և Օրենսգրքի 528-րդ հոդվածի օբյեկտի միջև՝ սույն օբյեկտին վերագրելիությունը պայմանավորելով բացառապես հանցակազմի հատուկ սուբյեկտով, մյուս կողմից պարզ է, որ այս արարքի հանրային վտանգավորությունն ու պատժելիությունը պայմանավորված է բացառապես նրանով, որ դրա կատարմամբ վնասվում են զինվորական ծառայության սահմանված կարգի պահպանմանն

ուղղված հարաբերությունները: Ճիշտ է՝ ինքնավնասման դեպքում վնասվում է ընդհանուր առմամբ քրեաիրավական պաշտպանության տակ գտնվող մեկ այլ օբյեկտ ևս՝ մարդու առողջության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները, սակայն դրանք պատժի սպառնալիքով պաշտպանվում են միայն այլ անձանց, այլ ոչ ինքն իրեն վնաս պատճառողի ոտնձգություններից: Հետևաբար այս հանցատեսակը երկօբյեկտ կարող է համարվել այն տեսանկյունից դիտարկելիս, որ դրա կատարմամբ վնասվում են ընդհանուր առմամբ քրեաիրավական պաշտպանության տակ գտնվող մեկից ավելի խումբ հասարակական հարաբերություններ:

Ասվածը հաշվի առնելով հանդերձ՝ գտնում ենք, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 528-րդ հոդվածով սահմանված հանցակազմի գոյությունն արդարացված ու իրավաբանորեն հիմնավորված է, քանի որ այն համապատասխանում է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշմանը, բացի այդ՝ այն ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների բաժնով նախատեսված միակ հանցակազմը չէ, որը պատասխանատվություն է նախատեսում զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ չկապված հանրորեն վտանգավոր արարքի համար: Նման հանցակազմեր նախատեսված են զինծառայողների կողմից միմյանց նկատմամբ բռնություն կամ սպառնալիք գործադրելու համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածներով (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 519-րդ և 520-րդ հոդվածների 1-ին մասեր):

Ակնհայտ է, որ հոդվածի ներդրմամբ օրենսդիրն ունեցել է նպատակ՝ քրեաիրավական պայքարի միջոցով զինծառայողների շրջանում քանակապես նվազեցնելու ինքնավնասման դեպքերը: Հաշվի առնելով այդ դեպքերի տարածվածությունն ու հանրային վտանգավորությունը՝ օրենսդրի մոտեցումը պետք է համարել լեգիտիմ նպատակին հասնելու արդյունավետ միջոց:

Ուշագրավ է, որ նմանատիպ քաղաքականություն է որդեգրել նաև Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, այն բանից հետո, երբ վիճակագրական տվյալները ցույց տվեցին, որ խաղաղ պայմաններում զինվորական ծառայության ժամանակ ավելի շատ զինվորներ են կատարել ինքնասպանության փորձ, քան Աֆղանստանի պատերազմի տարիներին⁵: ԱՄՆ-ի Ռ-ազմական արդարադատության միասնական օրենսգրքի (UCMJ)⁶ 115-րդ և 134-րդ հոդվածները քրեական պատասխանատվություն են նախատեսում ինքնասպանության և ինքնավնասման փորձերի համար: Ամերիկյան տեսական գրականությունում ամկա են կարծիքներ, որ նման արարքների քրեականացումն ինքնին չի պայքարում զինվորական ծառայության սահմանված կարգի պաշտպանության դեմ, քանի որ

⁵ Տե՛ս Iraq coalition casualty count, <http://icasualties.org/> (last visited Feb. 11, 2024).

⁶ Art. 115, 134 Uniform Code of Military Justice, 10 U.S.C. § 915 (2012) <https://ucmj.us/> (last visited Feb. 11, 2024).

ինքնավնասումներն ու ինքնասպանության փորձերը հիմնականում հոգեբանական խնդիրների արդյունք են և ոչ միշտ են կապված զինվորական պարտականությունները կատարելուց խուսափելու հետ⁷: Ընդհակառակը, դրանք կատարողները կարիք ունեն մշտական բժշկական հսկողության և բուժման, սակայն, այնուամենայնիվ, ամերիկյան դատական պրակտիկան ևս ձևավորվել է այնպես, որ նման արարքների համար անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության, քանի որ նրանց դիտարկմամբ՝ զինժառայողի ինքնավնասման և ինքնասպանության (կամ դրա փորձի) ցանկացած դեպք ազդում է բանակի մարտական պատրաստվածության և բարոյահոգեբանական վիճակի վրա:

ՀՀ քրեական օրենսգրքում 528-րդ հոդվածի ներդրմամբ ևս օրենսդիրը առաջնորդվել է այն սկզբունքով, որ զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարմանը հանգեցնող կամ այդպիսի հնարավորություն ստեղծող ինքնավնասման ցանկացած դեպք վտանգավոր է և ենթակա է քրեական պատասխանատվության՝ նպատակ հետապնդելով պատժի սպառնալիքով նվազեցնել նման երևույթների քանակական ցուցանիշները:

Այսպիսով՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածների օբյեկտը նույնն է՝ զինվորական ծառայության սահմանված կարգի պահպանմանն ուղղված հարաբերությունները, սակայն եթե 527-րդ հոդվածի դեպքում դա ուղղակիորեն բխում է արարքի բնույթից, ապա 528-րդ հոդվածի դեպքում այն օրենսդրի կողմից այդպիսին դիտարկելու արդյունք է:

§3. Հանցակազմերի օբյեկտիվ կողմը

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է նախատեսում զինժառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու), հիվանդության սիմուլյացիայի, կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու, խաբեության կամ ապօրինի այլ եղանակով զինվորական ծառայությունից խուսափելու կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելու համար: Սույն հանցանքը կարող է կատարվել մի քանի գործողության միջոցով՝ իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու), հիվանդության սիմուլյացիայի, կեղծ փաստաթուղթ օգտագործելու, խաբեության կամ ապօրինի այլ եղանակով: Արարքի վերջնական հետևանքը պետք է լինի խուսափելը կամ պարտականությունների ժամանակավոր դադարեցումը, որը կարող է կատարվել վերը հատուկ նշված կամ ապօրինի այլ եղանակով:

Այսպես, Օրենսգիրքը նույնացնում է «իր առողջությանը վնաս պատճառել» և «անդամախեղում» հասկացությունները: Անդամախեղել նշանակում է որևէ անդամը խեղել՝ վնասել, հաշմանցնել (մարմնի որևէ անդամի վնասվածք կամ արատ ունեցող, վնասված, խեղված): Օրենսգիրքը չի հստակեցնում վնասի աս-

⁷ Ari Freilich, “Fallen Soldier: Military (In)justice and the Criminalization of Attempted Suicide After U.S. v. Caldwell”, p. 8

տիճանը, սակայն քանի որ առկա է օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ համարվող հետևանքի նկարագրությունը, այն է՝ զինվորական ծառայությունից խուսափելու կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելու հատկանիշը, պարզ է, որ վնասը պետք է լինի այն աստիճանի, որ հանգեցնի այդ հետևանքներից որևէ մեկին:

«Հիվանդության սիմուլյացիա» նշանակում է զինծառայողի կողմից իրեն որևէ հիվանդագին վիճակի կամ ֆիզիկական արատի վերագրում կամ իրականում իր մոտ առկա հիվանդության հատկանիշների գիտակցաբար չսպազանցում⁸:

«Կեղծ փաստաթուղթ օգտագործել» ձևակերպումն ընդգրկուն հասկացություն է, քանի որ այն իր մեջ ներառում է ինչպես հանցագործի կողմից փաստաթուղթ կեղծելը, այնպես էլ այլոց կողմից կեղծված փաստաթղթերի օգտագործումը: Փաստաթղթերի կեղծմամբ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելուց խուսափելի օբյեկտիվ կողմից կարող է դրսևորվել համապատասխան լիազորություններն ունեցող ղեկավարին կեղծ փաստաթուղթ ներկայացնելու և այդ հիմքով զինվորական ծառայության՝ իրեն վերապահված պարտականությունները կատարելուց ազատվելով:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 27-րդ կետը սահմանում է «փաստաթուղթ» հասկացության քրեաիրավական նշանակությունը, համաձայն որի՝ քրեական օրենսգրքի իմաստով փաստաթուղթ են համարվում իրավաբանական նշանակություն ունեցող տեղեկություն պարունակող նյութական կամ էլեկտրոնային կրիչները: Նույն հոդվածի 11-րդ կետի համաձայն՝ խաբեություն է դիտարկությամբ իրականությունը խեղաթյուրելը՝ կոնկրետ փաստերը ձևախեղելով, իրականում գոյություն չունեցող կեղծ տվյալներ հաղորդելով, իրական մտադրության մասին լռելով կամ այնպիսի տեղեկություն չհաղորդելով, որն անձը պարտավոր էր հաղորդել:

Խաբեության եղանակը որպես զինվորական ծառայությունից խուսափելու եղանակ սահմանված է Գերմանիայի Դաշնության քրեական օրենսգրքի §109a-ում՝ որպես զինվորական ծառայությունից խուսափելու ինքնուրույն եղանակ: Գերմանական իրավական գրականության և իրավակիրառ պրակտիկայում գերակշռող կարծիքի համաձայն՝ պարզ սուտը բավարար չէ այս նախապայմանը կատարելու համար: Անհրաժեշտ է «մեթոդաբանորեն խելամիտ» ընդհանուր վարքագիծ, ինչպիսին է (նույնիսկ իրական, բայց բովանդակությամբ կեղծ) բժշկական հավաստագրերի, տեղեկանքների և այլնի ներկայացումը կամ ստի մի ամբողջ համակարգ, օրինակ՝ նմանակել լուրջ հիվանդություն, ծանր ընտանեկան դրություն, բնակության վայրի փոփոխություն և այլն⁹: Այսինքն՝ գերմանա-

⁸ «Российское уголовное право: в 2 т. Т. 2. Особенная часть». // под ред. Иногамова-Хегай Л. В., Комиссарова В. С., Раога А. И. // М., 2012, стр. 389.

⁹ П. В. Головненков, Уголовное Уложение Федеративной Республики Германия – Strafgesetzbuch (StGB) – Научно-практический комментарий и перевод текста закона, Universitätsverlag Potsdam 2021, pp. 219-220.

կան քրեական օրենսդրությունը խաբեություն հասկացության տակ հասկանում է և՛ փաստաթղթերի կեղծիքի, և՛ հիվանդության սիմուլյացիայի եղանակները: Ի տարբերություն դրա՝ հայկական օրենսդրությունն առանձնացրել (տարանջատել) է քննարկվող հանցակազմի կատարման մի քանի եղանակներ, որոնք, մեծ հաշվով, իրենցից ներկայացնում են խաբեության որոշակի տարատեսակներ, դրանց շարքում առանձին թվարկել խաբեությունը որպես արարքի կատարման եղանակ, այնուհետև թվարկումների շարքը եզրափակել «ապօրինի այլ եղանակով» եզրույթով, ինչը նշանակում է, որ թվարկված ցանկը սպառիչ չէ և այն իր մեջ ներառում է նաև համանման այլ եղանակներ:

Անդրադառնալով Օրենսգրքի 528-րդ հոդվածի օբյեկտիվ կողմին՝ հարկ է նշել, որ այն արտահայտվում է զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու) միջոցով, որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես դադարեցնելուն, և եթե դա կապված չէ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ: Ստացվում է, որ ի տարբերություն 527-րդ հոդվածի օբյեկտիվ կողմի՝ 528-րդ հոդվածի օբյեկտիվ կողմը բաղկացած է միայն մեկ հնարավոր գործողության կատարումից՝ զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելուց (անդամախեղումից): Ընդ որում՝ անկախ նրանից, այդ վնասը հասցնելը հանգեցրել է զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարման ժամանակավոր դադարեցմանը, թե ուղղակի այդպիսի հնարավորություն է ստեղծել, արարքի կատարումը հանգեցնելու է քրեական պատասխանատվության:

Ամփոփելով կարող ենք եզրակացնել, որ ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի 528-րդ և 527-րդ հոդվածները հարաբերակցվում են ինչպես ամբողջը և դրա մասը: Այլ կերպ՝ Օրենսգրքի 527-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորության բացակայության դեպքում անհրաժեշտ է քննարկել նաև զինծառայողի արարքում 528-րդ հոդվածով նախատեսված հանցակազմի առկայության հարցը:

§4. Հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմը

Քննարկվող հանցակազմերի սուբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է դիտավորությամբ, սակայն մի դեպքում (527-րդ հոդված)՝ հանցավորը թե՛ իր գործողությունների և թե՛ դրանց հետևանքների նկատմամբ դրսևորում է ուղղակի դիտավորություն, իսկ մյուս դեպքում (528-րդ հոդված)՝ զինծառայողն իր առողջությանը վնաս է պատճառում ուղղակի դիտավորությամբ, սակայն պարտադիր չէ, որ օրենքով նախատեսված վտանգավոր հետևանքի նկատմամբ ևս հանցավորն ունենա ուղղակի դիտավորություն: Հետևանքի նկատմամբ հանցավորը կարող է ունենալ նաև անուղղակի դիտավորություն: Ընդ որում՝ հետևանքը կարող է նույնիսկ վրա չհասնել (բավարար է նման հետևանքի վրա հասնելու օբյեկտիվ

հնարավորությունը), հետևաբար նման դեպքերում հետևանքի նկատմամբ հանցավորի սուբյեկտիվ ընկալումն այս հանցակազմի առկայության գնահատման համար էական նշանակություն չունի:

Գլուխ 3. Տեսական և գործնական որոշ խնդիրներ

Հետազոտության առաջին գլխում հանգամանալից ներկայացվեց քննարկվող հանրորեն վտանգավոր արարքի համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածի զարգացման պատմությունը, որից պարզ դարձավ, որ վերջին տարիներին նյութական իրավունքի նորմի կիրառման հիմնական դժվարությունները կապված են եղել հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմին տրված տարբեր մեկնաբանությունների հետ: Մասնավորապես՝ վեճերի տեղիք է տվել այն հարցը, թե արդյո՞ք տվյալ արարքի համար զինձառայողին պատասխանատվության ենթարկելու համար բավարար է զինձառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու և դրա արդյունքում զինվորական ծառայությունից կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումից խուսափելու փաստը, թե՞ լրացուցիչ պետք է հավաստել, որ նրա արարքը կապված է եղել հատկապես զինվորական ծառայության հետ և հետապնդել այդ եղանակով զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարումը ժամանակավորապես կամ վերջնականապես դադարեցնելու նպատակ: Դատելով հոդվածի զարգացման պատմությունից՝ կարելի է պնդել, որ չի եղել որևէ տևական ժամանակահատված, որի ընթացքում որևէ մեկնաբանություն իրավակիրառ պրակտիկայում միանշանակ ընդունվի:

Օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման հարցը թերևս լուծվեց ՀՀ վճռաբեկ դատարանի համապատասխան որոշմամբ, որով մեկնաբանություն տրվեց 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 363-րդ հոդվածով (2013 թվականի ապրիլի 30-ի փոփոխություններով գործող խմբագրությամբ) արգելված արարքը նկարագրող նորմին: Զննարկման առարկա հանցակազմի մեկնաբանության շրջանակներում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, իրականացնելով համեմատական վերլուծություն ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ զինվորական ծառայության անցնելու կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածների միջև, կատարեց ուղղորդող նշանակություն ունեցող շատ կարևոր արձանագրում այն մասին, որ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ չկապված արարքները որպես զինվորական հանցագործություն որակելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի համապատասխան հոդվածի դիսպոզիցիայում հստակ նշում արված լինի այն մասին, որ արարքը ենթակա է որակման որպես զինվորական հանցագործություն նաև այն դեպքում, երբ կապված չէ զինվորական ծառայության պարտականությունները կատարելու հետ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 528-րդ հոդվածի 1-ին մասով նկարագրված հանցա-

կազմում այդ նշումը տեղ է գտել բառացիորեն նույն ձևակերպմամբ, ինչպես նշված է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ, որի պայմաններում թվում էր, թե խնդիրը կարելի էր համարել լուծված, իսկ տվյալ հոդվածում նկարագրված նորմի գործողության առնչությամբ միասնական պրակտիկան՝ ապահովված: Այդուհանդերձ, դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նույնիսկ այս պայմաններում, որոշակի իրավիճակներում, իրավակիրառողը հրաժարվում է զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարման հետ չկապված պատճառներով զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու դեպքը համարել որպես զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն: Այդ տեսակետի հիմքում ընդհանուր առմամբ ընկած են այն նույն պատճառաբանությունները, որոնցով ժամանակին կիսվել էր դատական պրակտիկան: Տեսակետի կողմնակիցները շարունակում են պնդել, որ քննարկվող հանցագործությունը զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն է, հետևաբար զինծառայողի կողմից այդ արարքը կատարելու դեպքում հանցակազմը ձևավորված կհամարվի բացառապես այն դեպքում, երբ անձն արարքը կատարում է զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների հետ կապված կամ, այլ կերպ ասած, դրանց կատարումից ազատվելու նպատակով:

Սույն աշխատանքում կատարված վերլուծությունների հիման վրա, առկա օրենսդրական կարգավորումների հաշվառմամբ, ինչպես նաև հիմք ընդունելով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի մեկնաբանությունները, գտնում ենք, որ վերջին տեսակետը կենսունակ չէ և դատական պրակտիկայում չի կարող ամրապնդվել:

Ասվածի ամենախոստուն ապացույցն այն է, որ զինծառայողի կողմից իր առողջությանը վնաս պատճառելու (անդամախեղելու) համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսված է գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի տարբեր հոդվածներով, որոնք միմյանցից տարբերվում են հենց սուբյեկտիվ կողմով: Եթե Օրենսգրքի 527-րդ հոդվածի դեպքում սեփական առողջությանը վնաս պատճառելու միջոցով զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը դադարեցնելը հանցավորի նպատակն է կամ նպատակին հասնելու միջոց, ապա 528-րդ հոդվածի դեպքում թեև զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունների կատարումը դադարեցնելն անձի նպատակը չէ, այնուամենայնիվ անձը կատարում է դա:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 528-րդ հոդվածի գործողության առնչությամբ դատական պրակտիկայում որոշակի դժվարություններ կարող են առաջանալ օբյեկտիվ կողմը բնութագրող մեկ այլ հանգամանքի կապակցությամբ, որը կապված է արարքի հետևանքների նկարագրության հետ: Խոսքը մասնավորապես «որը հանգեցրել է կամ կարող էր հանգեցնել զինվորական ծառայության կամ դրա առանձին պարտականությունները ժամանակավորապես դադարեցնելուն» ձևակերպման մասին է, և, էթե ծառայությունը կամ դրա առանձին պարտականու-

թյունների կատարումը փաստացի դադարեցված լինելու դեպքերում հարցի պարզումն ու իրավիճակի գնահատումը իրենից որևէ բարդություն չեն ներկայացնում, ապա պատկերը բոլորովին այլ է պարտականությունների դադարեցման հնարավորություն ստեղծված լինելու իրավիճակը գնահատելու առումով: Այս հարցը, թերևս, ավելի խոր և ծավալուն վերլուծության առարկա է, քան կարելի է անել սույն աշխատանքի շրջանակներում, մանավանդ, որ նման ձևակերպում օրենսդիրն օգտագործել է զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված ևս մեկ հանցագործության՝ մարտական հերթապահություն կամ մարտական ծառայություն կրելու կանոնները խախտելու համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածի նկարագրության մեջ (հոդված 540): Հակիրճ անդրադարձ կատարելով խնդրո առարկա հարցին՝ կարելի է ասել, որ զինվորական ծառայության պարտականությունները դադարեցնելու հնարավորություն ստեղծող իրավիճակներ պետք է համարել այն բոլոր դեպքերը, երբ զինծառայողը ֆիզիկապես փաստացի չի գրկվում իր ծառայողական պարտականությունները կատարելու հնարավորությունից, սակայն նրա արարքն առաջ է բերում սահմանված ընթացակարգերին համապատասխան նրա առողջական վիճակը (ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ հոգեկան) պարզելու, անհրաժեշտ բուժական և կանխարգելիչ միջոցառումներ ձեռնարկելու անհրաժեշտություն, որն էլ անուղղակիորեն զինծառայողին կտրում է առօրյա պարտականությունների կատարումից:

Եզրակացություն

Հոդվածի ներածական հատվածում բարձրացված հարցի վերաբերյալ կատարված ուսումնասիրության արդյունքում հանգում ենք այն եզրահանգման, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 527-րդ և 528-րդ հոդվածները միմյանցից տարբերվում են հիմնականում օբյեկտիվ կողմի արտահայտման եղանակներով, ինչպես նաև սուբյեկտիվ կողմի հատկանիշներով: Եթե 527-րդ հոդվածով արարքի որակման համար անհրաժեշտ է, որ զինծառայողը ցուցաբերի ուղղակի դիտավորություն թե՛ կատարվող արարքի, թե՛ դրա առաջացրած հանրորեն վտանգավոր հետևանքի նկատմամբ, և միաժամանակ այդ արարքը կապված լինի զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարման հետ, ապա 528-րդ հոդվածով արարքը որակելու համար անհրաժեշտ է, որ հանցակազմի օբյեկտը՝ զինվորական ծառայության սահմանված կարգի պահպանմանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները վնասվեն կամ ստեղծվի դրանց վնասման իրական հնարավորություն, և միաժամանակ այդ արարքի կատարումը կապված չլինի զինվորական ծառայության պարտականությունների կատարման հետ:

Սույն հոդվածում հիմնավորվում է նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքում 528-րդ հոդվածի ներդրումը՝ ելնելով զինծառայողների շրջանում տարածում գտած ինքնավնասումների դեպքերի քանակական ցուցանիշը նվազեցնելու միտումից:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք (ընդունված՝ 05.05.2021),
Criminal Code of RA (adopted on: 05.05.2021),
2. Չինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին ՀՀ օրենք,
Law of the Republic of Armenia on military service and the status of servicemen,
3. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք (ընդունված՝ 18.04.2003),
Criminal Code of RA (adopted on: 18.04.2003),
4. Նախագիծ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին
<http://parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=5934&Reading=0>
(մուտք՝ 19.02.2024 թ.),
Project on amendments and additions to the Criminal Code of the Republic of Armenia,
<http://parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=5934&Reading=0> (access: 19.02.2024),
5. ՀԽՍՀ քրեական օրենսգիրք,
Criminal Code of the ASSR,
6. Բելառուսի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք,
<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of the Republic of Belarus,
<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>, (access: 12.02.2024),
7. Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քրեական օրենսգիրք,
<https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of the Federal Republic of Germany,
<https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>, (access: 12.02.2024),
8. Դանիայի Թագավորության քրեական օրենսգիրք,
<https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Denmark-Criminal-Code.pdf>, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of the Kingdom of Denmark,
<https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Denmark-Criminal-Code.pdf>, (access: 12.02.2024),
9. Ղազախստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք,
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of the Republic of Kazakhstan,
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>, (access: 12.02.2024),

10. Շվեդիայի Թագավորության քրեական օրենսգիրք,
<https://www.government.se/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of the Kingdom of Sweden,
<https://www.government.se/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>, (access: 12.02.2024),
11. Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգիրք,
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/4e880ce31d8d3237ff4482417be9509a32058904/, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of Russian Federation, https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/4e880ce31d8d3237ff4482417be9509a32058904/, (access: 12.02.2024),
12. Վրաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք,
<https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426?publication=252>, (մուտք 12.02.2024 թ.),
Criminal Code of the Republic of Georgia,
<https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426?publication=252>, (access: 12.02.2024),
13. Մխիթար Ալիկի Սարուխանյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՍԴ/0185/01/13 որոշում,
Decision No. SD/0185/01/13 of the Court of Cassation of May 31, 2014 in the case of Mkhitar Sarukhanyan (father's name: Alik),
14. Սրապիոն Ազատի Հովհաննիսյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հունիսի 8-ի թիվ ՍԴ/0204/01/11 որոշում,
Decision No. SD/0204/01/11 of the Court of Cassation of June 8, 2012 in the case of Srapion Hovhannisyanyan (father's name: Azat),
15. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս (վեցերորդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով), Երևանի պետ. համալս. – Եր., ԵՊՀ հրատ., 2012,
Criminal law of the Republic of Armenia. Special part (sixth edition with changes and additions):/ Yerevan State University – Yerevan: YSU ed., 2012,
16. Л.В. Иногамова-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Парога, “Российское уголовное право: в 2т. Т.2. Особенная часть”. // М., 2012,
L.V. Inogamova-Khegai, V.S. Komissarova, A.I. Raroga, “Russian criminal law: in 2 volumes. Vol.2. Special part.” // М., 2012,
17. П. С. Данилов, “Субъект преступлений против военной службы”, Вестник Омского университета. Серия «Право». 2017. № 2 (51),
P. S. Danilov, “Subject of crimes against military service”, Bulletin of Omsk University. Series “Law”. 2017. No. 2 (51),

18. П.В. Головненков, “Уголовное Уложение Федеративной Республики Германия – Strafgesetzbuch (StGB) – Научно-практический комментарий и перевод текста закона”, Universitätsverlag Potsdam, 2021,
P.V. Golovnenkov, “Criminal Code of the Federal Republic of Germany – Strafgesetzbuch (StGB) – Scientific and practical commentary and translation of the text of the law”, Universitätsverlag Potsdam, 2021,
19. Ari Freilich, “Fallen Soldier: Military (In)justice and the Criminalization of Attempted Suicide After U.S. v. Caldwell”.
Uniform Code of Military Justice, 10 U.S.C. § 915 (2012).

Vigen Harutyunyan

*Head of the Division for Supervision of the Activities of the
Prosecutor's Offices of Military Garrisons of the Central Military
Prosecutor's Office of the Republic of Armenia, First Rank Counsellor of Justice*

Svetlana Mkrtychyan

Attendee of the Academy of Advocates of the Republic of Armenia

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ARTICLES 527 AND 528 OF THE CRIMINAL CODE OF RA, SOME THEORETICAL AND PRACTICAL ISSUES ON THEIR APPLICABILITY¹

Abstract

The subject of this article's study is Articles 527 and 528 of the RA Criminal Code, their similarities and differences, and the qualification issues. The problem under study is topical, taking into account the adoption of the new criminal code and the introduction of a new crime in it, which is of interest for the study of this article.

At the same time, the topicality of the problem is also justified by the fact that, in the conditions of the simultaneous existence of the discussed crimes, there are no clear distinctions regarding theoretical problems and their application in practice. The purpose of this article is to research articles 527 and 528 of the RA Criminal Code, their similarities and differences, discuss some issues related to their practical application and provide author's solutions.

The given article reveals the problems of qualifying the acts committed by servicemen as evasion of military service or temporarily suspending its individual duties. The article justifies the necessity of introducing Article 528 into the RA Criminal Code and its practical applicability as an independent mechanism for the legislative regulation of self-harms unrelated to military service duties.

The conclusions resulted from the study of the article have the significance of observing the study from some theoretical perspectives and showing a systematic approach to the problems arising during practical application.

Keywords: malingering; simulation of the disease; use a fake document; evading military service; termination of the performance of separate duties of military service.

---

¹ The article was presented on 22.02.2024 and was reviewed on 20.03.2024.

Виген Арутюнян

*Начальник отдела контроля за деятельностью прокуратур
военных гарнизонов Центральной военной прокуратуры Республики Армения,
советник юстиции первого класса*

Светлана Мкртчян

Студент Академии адвокатов Республики Армения

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СТАТЬЕЙ 527 И 528 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РА, НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ИХ ПРИМЕНИМОСТИ¹

Абстракт

Предметом исследования данной статьи являются статьи 527 и 528 УК РА, их сходства и различия, вопросы квалификации. Исследуемая проблема является актуальной, учитывая принятие нового Уголовного кодекса и введение в него нового преступления, представляющего интерес для исследования данной статьи.

При этом актуальность проблемы обосновывается и тем, что в условиях одновременного существования обсуждаемых преступлений не существует четких разграничений относительно теоретических проблем и их применения на практике. Цель данной статьи - исследовать статьи 527 и 528 УК РА, их сходства и различия, обсудить некоторые вопросы, связанные с их практическим применением, и предложить авторские решения.

В статье раскрываются проблемы квалификации деяний, совершенных военнослужащими, как уклонение от военной службы или временное приостановление несения отдельных обязанностей. В статье обосновывается необходимость введения статьи 528 в Уголовный кодекс РА и ее практическое применение как самостоятельного механизма законодательного регулирования членовредительства, не связанного с воинской службой.

Выводы, сделанные в результате изучения статьи, имеют значение рассмотрения объекта исследования с некоторых теоретических позиций и показа системного подхода к проблемам, возникающим в ходе практического применения.

Ключевые слова: членовредительство; симуляция заболеваний; использовать поддельный документ; уклоняться от военной службы; прекращение исполнения отдельных обязанностей военной службы.

¹ Статья была представлена 22.02.2024 и прошла рецензирование 20.03.2024.